

JOSEF JUNGSMANN

O KLASIČNOSTI LITERATURY A DŮLEŽITOSTI JEJÍ

(1827)¹

Každá větší nebo v času prodlouženější literatura nestejně, to jest více méně dobré, plody vynáší; z kterých ony, ježto nejlepší býti se vidí, obyčejně jménem klasických spisův se nazývají. I naše téměř tisíciletá česká literatura, prošedši rozmanité doby a zakusivši moci nejedné, jak od náboženství tak od správy obecné, zajisté v počátku, prostředku a konci svém rozdílná jest materií a formou. Jak dalece ona klasičnou slouti, a kterak té chvály, jest-li jaká, dovršiti může, jest otázka, na kterou ne všickni jedním hlasem odpovídají. Zvláště pak se o nové její části rozličně soudí. Jedni již dokonalé mezi námi klasiky vidí, a dle domnění jejich Ciceronů, Liviů, Horáciů a j. máme bez nedostatku; druzí na některém ze starších věků lpějíce, vším, což nového jest, bez rozdílu o zemi dávají; jiní konečně, podlé svého srdce žádosti, sebe, své bratry, strejce, krajany a kdo jich kdy pochválil byť to i nejprostší básničkou bylo, za klasiky pokládají, ostatní všecky pod klassu, to jest pode vší cenu stavíce. Hodno tedy bude o klasičnosti vůbec i obzvláště české a o důležitosti její tuto několik slov pronesti, s užitím k tomu, co o té věci jeden z lepších spisovatelů německých pověděl.² Neboť poznání sebe jest všeliké dokonalosti počátkem.

Klasický neb klasičný, jakoby třídny (povozené od slova classis, třída), Latiníkům tré znamenalo: a) potahmo na třídy lidu Serviem Tulliem ustanovené tolik, co měšťan z první třídy, nejbohatší, nejjobzvláštější; b) potahmo na vojsko tolik co vojenský, bojovný: classicum canere, znamená ke shromáždění se, k tahu, k boji dáti; c) potahmo na loďstvo neb koráby tolik, co lodní korábní, u p. classicum bellum, classici milites. Zdá se, jako by někteří slovece klasičný v prvním a druhém smyslu příliš těsně co nejvlastnější brali, stavíce klasičnost na dobytém zboží a důstojnosti osobné. Aspoň to mrav a konání jejich ukazuje. Neboť dlé přísloví bohatství plodí pejchu a pejcha válku; a oni vpravdě i neobyčejně hrdí jsou v cenění svých i cizích zásluh, i svárliví a neústupní v zastávání svých předsudků. Že by třetího smyslu pouze šetřiti, a rozumějíce svou nestatečnost a chudobu duševnou nazývali sebe klasiky, jako

¹ Převzato z: *Boj o obrození národa. Výbor z díla Josefa Jungsmanna*, uspořádal a úvodní slovo napsal Felix Vodička, Praha 1948 (redakčně upraveno).

² Pölitiz v knize: *Das Gesamtgebiet der deutschen Sprache*, Leipzig 1825.

by korábníky, kterým pro nepřiučování se v českém jazyku dostalo se přijetí na koráb, tomu hrdá povaha jejich odporuje. Nedím konečně, že by pouze českým rozumem na klasy pomejšleti, poněvadž, jak praví náš básník: ještě stébla není, by chtěli míti klasy. My béřeme slovice classicus, jak je bral Gellius (Noct. att. XIX, 8.): e cohorte illa duntaxat antiquiore, vel oratorum aliquis, vel poetarum, id est classicus assiduusque aliquis scriptor, non proletarius. Rozumíme je tedy na spisovatele, kterýchžto hlas v literatuře tak rozsuzuje a rozhoduje jako v Římě mohovitější měšťané ve věcech obecních rozsuzovali a rozhodovali. Klasičnost nám znamená uměleckého díla v svém způsobu dokonalost, kdež se materie s formou pronikají a v jeden celek svrchovaný splývají. Mluvnická správnost a řečnická ozdoba nejsou k tomu dostatečny; v klasičném spisu pohledává se netoliko jasnost mluvy a spojená s ní čistota, vlastnost a určitost výrazů, ale také ukončená krása a jednota, nebo souhlasná míra a sličnost všech částek.

Tato klasičnost jest jakoby květ neb raději ovoce dlouho zrostajícího štěpu národní literatury. Pravý genius ovšem činí i zde výminku; on předbíhá věk svůj a jímaje své souvěké mocí neobyčejnou, dává budoucímu věku zákony: ale doba klasická literatury a jazyka nepovstává jedním nebo druhým spisovatelem vynikajícím, ani vzděláváním prospěšným jednoho neb druhého pole slovesnosti, u p. básnictví, anobř znamenitým množstvím spoluvěkových, výtečných, původních hlav, a zdařilým vzděláváním všech, anebo skoro všech hlavních forem spisovatelských - básnictví, prostomluvy a řečnictví. Takováto doba klasická teprvé posvěcuje národní literaturu, a spolu na budoucnost klade pevný základ veškerému duchovnímu i mravnému vzdělání a mluvě bohaté. Nebo jen tenkrát, když spisové nepochybných klasikův národních netoliko ve vyšších okresech společnosti se čítají, ale také prostředním ano i nízkým stavům k obláštinnému vzdělání a k správě i řízení duchovnímu základem jsou; jen tenkrát, když to, co právě klasičného jest v národním básnictví, v ustech zástupu obecného žije, u vyučování mládeže přechází, a v rovné míře živoucí a zkvetající pokolení pozdvihá, nadechuje, proniká; jen tenkrát plodí se všestranná literatura národní, veliká k ní vážnost, a objevování se též literatury ve veškeré činnosti národu. To pronášeli za starodávna Řekové a Římané, to v novějších časech pronášejí Italové, Španielé, Frankové, Britové, to Němci, Polané a Rosaníni, Cervantes, Tasso, Petrarca, Ariosto, Racine, Corneille, Shakespeare, Thomson, Pope, Schiller, Goethe, Kochanowski, Krasicki, Lomonosov, Deržavin a jiná slavná jména, živa jsou v ustech každé vzdělanější osoby těchto národů, a nepřehledná jest moc a působení takovýchto klasikův v rozvíjení a vzdělávání dorostlých a dorostajících pokolení. -

V klasičnost a v literaturu vůbec nejvíce působí správa obecná, náboženství, duchovní vzdělání a mravy. V despociích sice tam zde básnictví poněkud dozrávatí může; chyběti však budou klasici v libomudrctví, v dějepisu, v politickém řečnictví. Čím ale volnomyslnější jest vláda, čím více, nepodporujíc vládařství lůzy, obecnou svobodu vštěpuje a utvrzuje, čím lehčeji duch lidský pod přiměřenou časům správou, vynakládáním všech duchovních i tělesných mocí národových se pohybuje a mnohostranně vzdělává: tím rychleji rozvíjí se jazyk, tím dřívěji národní klasikové zlatý věk literatury přivodí. Důvod toho ukazuje římská a řecká země, kdež rodem svobodní a svobodně vychovaní mužové, na díle znamenití občané, v plození velikých myšlének a v svobodném jevení síly málo nebo nic neobmezení vystupovali jako básníci, řečníci nebo prosaičtí spisovatelé. Dovojuje toho i Toskana ze Mediceů, Britanie od Viléma III.

Čisté, ušlechtilé náboženství mluvu lidskou mocně povyšuje a k vyznamenání pravd, nadsmyslnému a netělesnému světu náležejících, hojnost ponětí odtážených v řeči rozvíjí, nedostávajících se jazyku, kdež národ na stupni cele smyslného náboženství a obřadu stojí.

Duchovní vzdělanost národu, visící od plození um a věd, má-li k dokonalení jazyka patrně přispívati, žádá, aby mezi umami obláštne básnictví a řečnictví, a mezi vědami libomudrctví a dějopiství kvetlo. Obecná, sebe uhlazenější mluva není v stavu dosaditi vyšší síly jazykové u vystavení básnických, libomudreckých a dějopisných předmětů. Žádný jazyk v celém okrese svém klasičný nazván býti nemůže, když toliko básníře a řečníky, ne pak i libomudrce a dějopisce v řadu svých klasiků počítá. Při čemž pozorovati slušno, že vlastnost a klasičnost jazyka tím výše stoupá, čím více lyričtí, dramatičtí a epičtí básníři předměty zpěvu z prostředku života, z dějův a z ducha národního čerpají, čím více oheň politických řečníků z nadšení a lásky k vlastenské zprávě vychází, a čím mnohostrannější a zajímavější jsou strany dějů národních, na kteréž dějopisci zřetel vlastenců obracejí. Tudy a jen tudy patrné, proč Homér výše stojí nežli epik Virgil, proč libomudrci římskí daleko za řeckými zůstali; proč ale političtí řečníkové obou národů na rovném stupni klasičké dokonalosti se zjevují, a i dějopisci jejich klasičností v celosti sobě rovni se nalézají. To samé ukazuje se v nových časech. Itálie má své básníky a svého Guicciardina: vlastních filosofů a politických řečníků nepoznala. Podobným způsobem francouzská literatura, bohatá na básníře, počítá některé výborné politické řečníky a dějopisce, ale jejich eklektické filosofii nedostává se hlubokosti, bohatství a osoblivosti. Britové mají básníky, řečníky a dějopisce, jen ve filosofii jsou za Němci. Němci

pak také honositi se mohou svými filosofy, básníky a historiky, ano i v duchovním řečnictví nad jiné mnohé předčí, avšak v politickém řečnictví za Brity a Franky stojí.

Naposledy mravy v klasičnost mluvy národové znamenitě působí. Jsou-li mravy prosté a čisté, jest i mluva šlechetná a čistá; klesají-li mravy v rozličných státech společnosti obecné, trápí mluva svou vnitřní důstojnost, byť i na vtipové hříčky a obojetnosti, ukrývající pod zevnitřnou slušností nemravnost, přebohatá byla.

V určení klasičnosti mimo to zřetel míti náleží na vzdělanost jazyka a na rozdíl, živ-li on či mrtev. Vzdělaný jazyk sluje ten, který v ohledu na materii a formu dokonalý jest. Co do materie takový jazyk postačuje k vystavení všelikého předmětu, k vyznamenání všelikého stavu a vztahu vzdělanosti národové, jak ve fysickém, tak (rozumovém (intelektuálním)), krasocitném a mravném ohledu. Každý stav domácího i obecného života, každé ponětí, každý cit a každé snažení vůle nalezá dostatečné a úplné vyjadřovací slovo, které buď původně jazyku tomu náleží, buď z jiného přijato, ale dlouhým užíváním zdomácněno jest. Co do formy vzdělaný slove jazyk, když cele rozvitý jest a postačitedlný ke všem formám prosaickým, básnickým a řečnickým. Naproti tomu známka nevzdělaného jazyka jest ta, když v některém, když ve více, nebo v každém vztahu na materii nebo formu nedostatečným a nedokonalým býti se nalezá. Příčina toho bývá, buď že národ jazykem tím mluvící, po všechnu dobu svého politického bytu neměl příležitosti a potřeby moci své duchovní svobodněji rozvinouti, anebo že se jazyku jeho nedostalo onoho postupu u vzdělání, jakovýž v každém vzdělaném jazyku znamenáme. Postup onen záleží v tom, že nejprve básníci z prostředku národu povstávají a jazyku bohatství, novoty v slovech a spojování, blahozvučnosti a národovosti udílejí; že k básníkům připojí se libomudrci, jimiž jazyk správnosti, určitosti a rázu vědného ve svém okrese, a bohatství nabývá; že po těch následují řečníci, kteří nalezou a filosoficky spořádanou hojnou zásobu mluvy k okresům religijného a politického života vztahují, až na konec dějopisci jazyk již co vycvičený a cele vzdělaný nástroj nalezou, by jeho pomocí všechny vztahy a úkazy vnitřního i vnějšího národního a obecního života v živém obrazu vystavili.

Z vyhaslých jazyků nám toliko oni důležití jsou, v kterých písemné památky, a sice z věku duchovní i politické dospělosti národu se zachovaly. Mezi těmi (ano nejstarší indické literatury známost ne vele posud v Evropě rozšířena) vždy ještě řečtina a latina první místo mají. V spisovatelích řeckých a římských spatřujeme postupující vzdělání jazyka v rozličných dobách a veliké již ve starožitném světě bývalé bohatství rozmanitých forem básnických,

prosaických a řečnických, a spolu obraz vzdělání jich a výše politické. Zde jsou básníci, filosofové, řečníci a dějepisci, kteří všem věkům za klasiky platí a kteří svou důstojnou prostotou a krásou, velikým, mnohoobsáhlým smyslem a plastickou dokonalostí ke vzdělání a dobytí podobné klasičnosti napotomným národům nesmírně posloužili. Avšak vzdělání klasické novějších národů není bez obzvláštnosti, aniž pouhý oblesk starosvětské klasičnosti. Rozdílnost země, náboženství (křesťanského) a správy obecné dala také obláštní ráz novějšímu vzdělání a utvrdila samostatnost jeho na věky. Pročež klasikové novější v jazycích k zlatému věku dospělých, nestojí ani pod klasiky starožitnými, ani nad nimi, ale vedle nich v rovnosti; jelikož rozdíl věků a národů, ku kterémuž tyto vzorní spisovatelé náležejí, šetrín býti musí.

Živý jazyk jmenujeme ten, kterým národ vůbec mluví a píše a který nese osud národu toho vzhledem na celé vzdělání a správu. V živém jazyku tedy vystupují klasikové, jak brzo jazyk ke všem předmětům domácího, společného a obecného života a ke všelikému oučelu vědy a umy rovně zdokonalen, a ve všelikých formách prostomluvy, básnictví i řečnictví vzdělán jest. Zlatý věk jazyku padá v tu dobu, když národ ve svém fysickém, rozumovém (intelektuálním), krasocitném a mravem vzdělání nejvyššího stupně dokročil a vzdělání toho obraz v dokonalých (klasičných) formách vystavuje. Neboť jakož ku prospěchu jazyka potřeben jest prospěch národního vzdělání: tak zase rychlý pokrok jazyka nápomocen k rychlejšímu pokroku ve vzdělání.

Na to však pamatovati sluší, že klasičnost v živém jazyku z jiného ohledu považována býti musí, nežli ve vyhaslém; že vůbec klasičnost ona toliko v jisté míře platí, potažitá (relativní) jest. Neboť v živém jazyku to možno, že nastoupí doba, ve které literatura vyššího vzdělání a dospělosti nabude, tak aby klasikové její nad klasiky dřevních věků daleko předčili. A protož o klasičnosti literatury, o rozdílných dobách a zlatém jejím věku, toliko po vyhasnutí národu konečný úsudek vyneseti býti může. Ve vyhaslém jazyku klasičtí pokazuje se jakožto celek ukončený, ve své stupně neboli věky oddělený, stálý, pevný, neproměnitelný; v živém jazyku to samé klasičtí vyjevuje se jakožto celek živou posavad působící silou utvořený, vždy ještě k větší dokonalosti zrající a dospívající.

Český jazyk ten zvláštní a nešťastný osud měl, že po celý svého se rozvíjení čas o samostatnost a jako o život zápasiti musil se dvěma jinými, latinským, svou ukončenou vzdělaností a s německým, pro politickou převahu blízkých, podnikavých Germanů jemu nebezpečným. Protož jen na krátké doby, a to ne bez násilí a necele v samovládě se udržoval.

Ouplná historie literatury v Čechách zavírá také literaturu latinskou a německou. Česká, vlastně jen část celku toho, sama sebou rozpadává se na tři epochy, z nichž první vztahuje se od počátku literatury až do 15. století; druhá odtud až do 17ho, a poslední odtavád až po naše časy. První epocha, obsahující nikdy dosti neocenené zůstatky nejstaršího básnictví, v svém způsobu klasické, ale na několik druhů zroužené, nemůže pro nedostatek ostatních jak básnických tak prosaických a řečnických druhů vlastně epocha klasická slouti. Jazyk sám té epochy, ačkoli slovenštější než kdy napotom, již nyní zastaralý a od nové češtiny znamenitě rozdílný jest. Jest to peníz z čistého, drahého kovu, ale se starým rázem, toho věku neberným, a v příliš malém množství, než aby běžnou minci zastati neb zapuditi mohl. Druhá epocha literatury ráz jazyka až dosud trvající ustanovila, a zvláště druhá její polovice obyčejně zlatým věkem zvaná, znamenitá jest plody rozličnými v poli historickém, lékařském, právnickém a zvláště bohomluveckém; ale básnictví její co do krásy, za starším věkem zůstalo, a celá literatura té epochy při vši ostatní dokonalosti jednotných spisovatelů má předně jednostranný ráz a jako jeden obličej - bohomluvecký. Bylť to tehďáz v celé Europě, a zvláště v Čechách obyčej, že cokoli psáno, byť to o hvězdách neb o hospodářství bylo, jako v meze Písma svatého zavřeno, nebo polemickými, nebo aspoň křesťansky-mravními výběhy hojně nadáno bývalo. Což třeba chvalitebná strannost byla, vždy stranností zůstává a jednotu a dokonalost klasičnou vylučuje. Mimo to duch pověrečnosti, hadactví, astrologie, alchymie, celou tehďáz Europu kryjící, na plodech literatury naší tehdejší rovně leží. Druhý k dokonalosti klasické nedostatek literatura z té epochy nese ten, že pouze prostonárodní jest. Není jí to na snížení; neboť toho času téměř nikde v Europě jiné literatury v národním jazyku nestávalo, kromě prostonárodní, protože všude tehďáz vyšší umění v latině se přednášelo a vzdělávalo. Aniž v sobě vada jest, že prostonárodní byla, ano každá klasická literatura také prostonárodní stranu míti musí, má-li do života národního vcházeti; ale to vada, že vědné strany rovně potřebné neměla. Odtud pošlo, že jazyk český, ačkoli ostatně bohatý, ohebný, přece ani pro vyšší básnictví, ani pro filosofii a soustavné vědy uzpůsobiti a vzdělati se nemohl, bez čehož pravá klasická doba jazyka i literatury nikoli povstati nemůže. Tu vadu, jakož dotčeno, všechny literatury evropské na onen čas více méně nesly. Teprve v 17.století národní jazykové nad zletilým právem vzdělané latiny vítěziti počali, a zvláště Italové záhy, pak i Francouzi, Engličané a posléze Němci svůj domácí jazyk za hlavní vzdělanosti nástroj slušně vyzdvihli; kteréhož štěstí Čechům pro dosti známé okolnosti nedostalo se. Má-li tedy česká literatura s jinými evropskými na spravedlivou váhu položena býti, nejinak to státi se může, než do oněch dob, to jest do 17.století; a tu směle říci můžeme, že tehdejší naše literatura, ačkoli v celku svém pravé klasičnosti nedosáhla, přece chvalitebné místo mezi sokyněmi svými

zasluhovala, a co do čistoty jazyka, mnohé jiné přesahovala. Jméno tedy zlatého věku, které zvláště literatury za Rudolfových časů podnes se uděluje, neznamena nic jiného, než že ten věk mezi ostatními věky nejvíce plodů vlastenské literatury vynesl, a co do jazyka, posud zákonem zůstává, jelikož napotom vzdělání jazyka více nepostupovalo, ale ovšem klesalo. A potud my dobře srovnáváme se s těmi, kteří na tom ustrnuli, abychom jinak nepsali, než jak psali Veleslavínové, Komenští, Kocínové naši, ano jistě při všem snažení svém jich čistotu a vlastností jazyka převýšiti, ba ani dostihnouti v stavu nejsme. Však s těmi, kteří domnívají se, že zlatý onen věk byl také věk svrchované klasičnosti veškeré literatury, kteří mnějí, že ani nesluší o věcech česky psáti, o kterých se za krále Rudolfa nepsalo, kteří chyby a vady onoho věku podobně jako jeho ctnosti sobě v zákon vystavili; kteří myslí, že nižádné jakkoli jmenované opravy buď ve způsobu mluvení, buď ve způsobu psaní nesluší přijmouti nad to, co oni staří zavedli a užívali, kteří v ničem ani o vlas od oněch starých uchýliti se nechtí, ačkoli nás dvě stě let od nich dosti uchýlily -, s těmi srovnati se nemůžeme a tvrdíme, že buď jest nám ousilně za příkladem jiných národů ku předu postupovati, buď všeho tak nechat, a jazykem připojiti se k nejbližšímu, na všelikou literaturu bohatému národu, k němuž bez toho vychováním a myšlením hnedle všickni připojeni jsme. Neboť neklamem-li sebe sami, vidíme zajisté, v jakém stavu se řeč a literatura česká tohoto věku nachází, až nikdy v horším se nenacházela. Již jsme ke všemu, co vlastenského jest, ochladli a zelhostejněli. Možnější odcizili se nás a jsou cele Němci, anebo pro obláštnost, Francouzi. Chudina což může? a i ta děti své raději k německému nežli k českému syllabikáři posílá. Němčina ve všech stavích den co den se plodí a šíří, a přijde brzy na to, že jakž to bývalo v Pomořanech, bez němčiny nikdo ani nejsprostějším řemeslníkem učiněn nebude. Ona a učiliště její z bohatých nadání se radují: česká pravidelní škola, již od země pána povolena, pro chudobu vzniknouti nemůže. Nám se dostalo (ó kéž se mýlím!) býti svědky a pomocníky konečného mateřčiny zahynutí.

Námi, (ach v tom hoří dejž odtuchu,
jsi-li kde, a ochraň, český duchu!)
odrodnými obstoupená syny,
vlast se řítí v smutné rozvaliny.

(viz Puchm. bás. IV. přípis.)

Nová literatura česká jest plod některých milovníků, kteří, nepřátelům na ourážku, svým nevděk, sobě na škodu, přinášejíce drahé oběti vlasti a přirozenému svému jazyku, ji až posud

zachovali mezi životem a smrtí, jako byl onen básněný mouřenín neb Uzim-Osantaj ve Wielandově zimní báji (Wintermärchen). Učinili vpravdě tito podnikatelé k divu mnoho, a v nejednom ohledu nad předešlé věky vynikli; zásluhy jejich, jimžto mnozí nevděčníci toho času rozuměti nechtějí, budoucí časové zajisté uznají: avšak, má-li k vyššímu životu a zniku literatura přijíti, daleko více zbývá, než činěno jest. Potřebí starati se o to, aby dobrý, bohu i vládě líbezný duch a pravý národní smysl, který velice utuchl, opět se zkřísil a zmáhal; potřebí nezištné, bezzávistné oučinnosti více zkušených, moudrých spisovatelů, a vůbec mravného vyššího vzdělání, a dobyté tudy důvěrnosti a podpory veřejné; potřebí snahy o pravou jak jednotných spisů tak celé literatury klasičnost, o dokonalé všeliké vědy a umy vzdělání, odkudž by napotom, jako krev ze srdce do žil tělesných, tak vědomost všeliká a vzdělanost do prstonárodní literatury vplývala, a tak literatura naše co možné ze života vycházela a do života národního vcházela; slovem potřebí nám ve všech formách poetických, prosaických i řečnických jak obsahem, tak slohem dokonalých původních spisů, bez nedostatku, klasiků klasikům jinonárodným podobných, které, přičiní-li se o to národ, svoje doba i u nás vynese. Tento buď našich prací veliký oučel; oučel, který všecku práci, pilnost a snažení zasluhuje. Neboť od něho visí zachování toho, kterým se zůveme, národu. Národ (dí Pölitz), který vyvedl klasiky, může pojíti, ale řeč jeho zůstane; naproti tomu národ nemající klasikův neslavně pochází a rychleji mizí v proudě věků než národ, který ve vzdělání a v řeči své více chová, nežli zemi, na které bydlí. Nechať země ta změnou časův jiným obcem vlastní bude, klasikové, kteréž nesla, až do skonání světa jmenování budou po tom národu, který je zplodil.

Dvě jsou známky neomylné národnosti: dějiny a jazyk, čili historie a literatura, plody národního života. Historie zánímati může toliko, když národ náleží k řadu mravných a u vzdělání pokračujících národů, ne pak, když jako kočující horda opět zhasne a ztratí se bez stopy života znamenité. Důležitější proto obec římská, řecká, fönická, nežli cimmerická, numidická, hunská, pečenegská. A medle jaká jest historie našeho národa! Jsa on částka velikého, předhistorického, prastarého slavného národu slovanského i po svém od něho oddělení mezi jinými výtečným býti nepřestal. Národ zajisté orby, obchodu, umění a pokojného života milovný, avšak, kde potřebí, udatenstvím slynoucí, národ, jehož historie v historii Evropy hluboko sahá, kterýž Europu dvakráte ode jha ukrutného - Avarů a Tatarů - vysvobodil, kterýž jazyka i náboženství svého proti celé Europě statečně hájil, a nejednou v cizině udatenství svého nadobyčejné důkazy vydával, byť i pod losem časův neúchranným klesl, vždy památný, vždy důležitý a slavný zůstává.

Druhá známka národnosti jest jazyk a literatura národní, ještě důležitější nežli první. Tato známka trvá, i když národ během všeho, co svět vynáší, dávno přestal. V literatuře národ sám sebe přečká a duchovně nikdy nezhyne. Římané, Helleni, byť i trávník ukrýval rozvaliny jejich hrdých palácův, žijí po věky v svých Virgilech, Ciceroních, Homéřích, Demosthenech, an již dávno nehlaholí jazykové Koptů, Karthagů, Medů a jiných, kteříž nezůstavili básníků, řečníků, historiků, bez nichžto nižádný jazyk na světě bouřem času neodolá. Nevyhasla hebrejšina, již se dostalo býti nástrojem zvláštního básnictví, náboženství a zákonodárství; žije perská řeč v Zoroastrově zákonu o náboženství, vyšlechtěná ozdobou bohatých barev básnických; žijí staří jazykové indický a arabský v básnících, zákonodárcích, bohomluvcích jejich. Čím tedy více prospějeme v literatuře vlastenské, tím stálější památku jsme národu a jazyku svému postavili. Nasvědčuje tomu znamenitý Heeren (Ueber die Mittel zur Erhaltung der Nationalität 1810), jehož slova k závěrce tuto položíme: „Vážení sobě,“ dí on, „jazyka mateřského v tom se jeví, když jeho užíváme, kdekoli můžeme. Kdo sám chtě mimo potřebu cizího jazyka užívá, ten se aspoň na tu chvíli své národnosti odříká. Čech, mluvě německy, francouzsky, v tom okamžení Čechem býti, pokudž jen může, přestává. Dlužno mu německy, francouzsky mysliti, nechce-li mluvit po žácku. Budiž to jakkoli na přestávky; co se často vrací, bývá obyčej. S vážením sobě jazyka mateřského úzce spojen jest druhý prostředek k jeho zachování, totiž vzdělávání jeho. Dokavad první hlavy národu zasazují se o vzdělání jazyka, nemůže on klesnouti nebo dokonce pojití. Že ale to vzdělávání děje se velikými spisovateli, toho vzpomínati netřeba. Taková národní literatura stává se neomylným prostředkem k zachování národnosti, poněvadž prostředkem jest k zachování jazyku. V jakém, v jak velebném světle zjevují se tedy nám oni pokojní hrdinové národní. Jimi zakládá se trvalost národu pevněji, nežli mnohými vítězstvími založena býti může. Stůjte k své literatuře! jest zákon, kterýž vydává rozum a zkušenost národům chtějícím zůstatí národy.“